

# POSJETI

## Posjet špilji »Jeiti« u Beirutu, Libanon

U lipnju 2008. godine imao sam čast biti gost jednoga vrlo posebnog događaja. Volim putovanja, a volim i zaplesati pa me jedna draga prijateljica, Vesna Uzelac, povela kao plesača u svatove. I to u Beirut, u Libanon! Udaljala se njena najbolja prijateljica iz srednje škole.

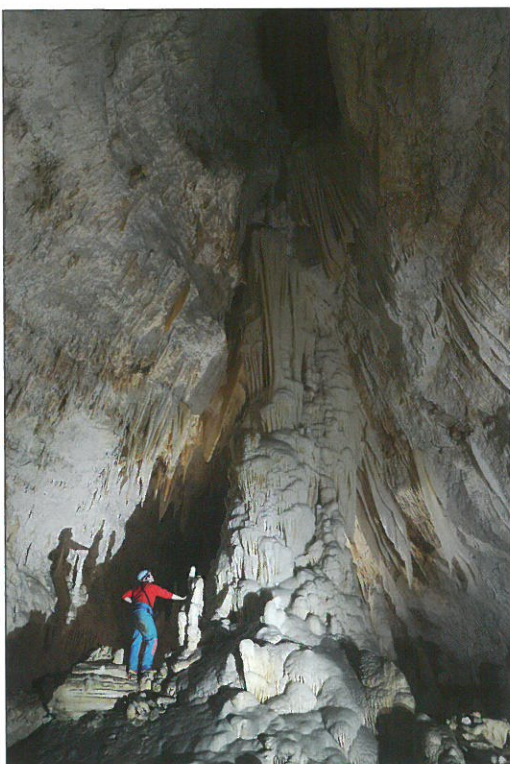
U Beirutu ili, po domaći, Beyruthu, proveo smo nezaboravnih desetak dana. Praktično svaka putopisna priča koju sam čuo govori o srdačnim i divnim domaćim ljudima pa smo i mi zapravo očekivali samo pozitivne stvari. No opet smo i Vesna i ja ostali zatečeni s koliko su nas srdačnosti, truda i dobre volje domaćini primili. Putovanje koje organizira turistička agencija, hoteli i izleti s vodičima zasigurno mogu biti lijepo iskustvo, no oni vas nikad neće uvesti u

dom domaćih ljudi. Neće vam organizirati objede za njihovim stolom, s njihovim obiteljima. Ili ples s njima poslije ručka, koji je, rekli su nam, u Libanonu najnormalnija stvar na svijetu. Ne mogu ponuditi niti obilazak Beiruta u potrazi za još 101 sitnicom potrebnom za vjenčanje. A tamo smo vidjeli još toliko stvari.

Vidjeli smo zemlju koja je živo vrelo različitih religija i kultura, a glavni grad mjesto s najvećom religijskom raznolikosti na Bliskom istoku. Vidjeli smo grad koji nazivaju »Parizom istoka«, odnosno tako su ga nazivali prije nego je uništen građanskim ratom. I uistinu, taj imaginarni »Pariz« proviruje između mješavine ruševina i modernih, obnovljenih zgrada. Vidjeli smo noćni život koji se može ravnopravno mjeriti s bilo kojom zapadnom metropolom, ali smo vidjeli i tenkove, »duge cijevi« i sveprisutnu vojsku na ulicama. Promet koji se više zasniva na blagim sugestijama nego na propisima, a u kojem ravnopravno sudjeluju poluraspadnuti automobili i najmoderniji Ferrariji. Bili smo u raznim crkvama. U svetištima poput Harisse. Dobili smo privatno razgledavanje muzeja i samostana u Bzommaru, uključujući degustaciju njihovoga posebnog misnog vina. Vidjeli smo i Byblos, grad koji je navodno najstarije stalno naseljeno mjesto na svijetu. Naravno, tu je i fantastična hrana. Kad sam već kod hrane, bili smo u jednom stvarno neobičnom restoranu na otvorenom, restoranu »Jungle«. Zamislite da netko napravi restoran u Kamenjnoj galeriji kod Stapa na Velebitu ili na Putu Malog princa na Crnopcu. Tako to nekako izgleda, samo s parkiralištem. No razlog zašto sve ovo pišem jest špilja Jeita.

Kad smo počeli planirati putovanje jedna je od prvih stvari koju sam napravio proučiti ima li kakvih turistički uređenih špilja u blizini Beiruta. Već prva, površna potraga pokazivala je na Jeitu. U tom trenutku tek sam završio speleološku školu i uspio sam dio svog entuzijazma prenijeti i na Vesnu. Dogovorili smo se: Jeita je postala

Johnny Tawik



Gornja Jeita



dr. Nabil Haddad

Gornja Jeita



Donja Jeita

obavezna destinacija. No da se i nismo tako dogovorili svejedno bismo završili u njoj, naši bi nas novi prijatelji svakako tamo odveli. Libanonci su na špilju jako ponosni i veliki plakati s Jeitom su jedna od prvih stvari koje ugledate kad izidete s aerodroma. Da tu doista ima nešto, govori i činjenica da je Jeita trenutno među 28 finalista, od ukupno 440, u izboru za »Sedam novih svjetskih prirodnih čuda«.

Špilja Jeita se nalazi 18 km sjeverno od Beiruta i oko 5 km istočno od obale mora, u blizini istoimenoga gradića. Godišnje je posjeti gotovo 300 000 posjetitelja. Zapravo se radi o sustavu od dvije špilje: donje i oko 60 m iznad nje gornje Jeite, a obilaze se svaka posebno. U gornju špilju se ulazi kroz stotinjak metara dug umjetni tunel koji izgleda kao ulaz u kakvo podzemno atomsko sklonište. No isti tren kada kroćite nogom iz tunela, ostat ćete bez daha. Turistima dostupan dio gornje Jeite sastoji se od tri velike dvorane ukupne dužine 750 metara (uređena je otprilike jedna trećina od ukupno 2130 metara). Dru-

ga i treća dvorana su preko 100 metara visoke, a širine i do 50 metara.

Kao mladog speleologa vjerojatno me nije bilo teško impresionirati, no tamo sam vidio saljeve, stupove i spektakularne nakupine sigaa za kakve nisam ni zamišljao da postoje. Prema vodičima, a i drugim izvorima na Internetu (<http://www.showcaves.com/english/explain/Statistics/Stalactites.html>), u gornjoj Jeiti se nalazi najduži stalaktit na svijetu, dugačak 8,2 metra. Špilja je vrlo dobro osvijetljena tako da su desetcima metara iznad glave lako vidljive gromade veličine omanjih zgrada, koje kao da samo čekaju da otpadnu. Da su nekad gromade i padale, čovjek shvati nakon što se staza malo popne pa s visine vidi da je zadnjih nekoliko desetaka metara samo zaobilazio jedan takav otpali kamen. Staza na trenutke podsjeća na našu Dalmatinu, samo malo manju: tu su mostovi, »vija-dukti«, stube, zaravanci pa čak i koji tunel.

Donja Jeita je pak sasvim druga priča. Nju se obilazi električnim čamcima u koje stane 5-6 osoba i kojim se vozi oko 500 metara daleko. U turističkom dijelu donje špilje nema tako velikih prostora kao u gornjoj, no bogatstvom speleotema nije ništa manje impresivna, a i obilazak čamcem daje poseban čar. U donju Jeitu na žalost nije moguće ući tijekom zimskih mjeseci zbog previsokog vodostaja.

Razni materijali koje sam tamo kupio za odsječku knjižnicu i Wikipedia o povijesti špilje kažu da je najprije otkrivena donja špilja. Možda je zapravo bolji izraz »ponovo otkrivena«, pošto su kasnija istraživanja pokazala da su špilja i okolica bili nastanjeni još od pretpovijesnih vremena. Američki misionar, velečasni William Thomson, čuo je 1836. godine tijekom lova neobičnu jeku. Pretražio je okolicu i našao ulaz u špilju. Tom je prilikom u nju ušao 50-ak metara duboko i naišao na veliku podzemnu rijeku. Ispalio je još nekoliko hitaca, koji su jekom potvrdili da se radi o zaista značajnom objektu. Koliko značajnom, pokazalo se poslije - Jeita je danas glavni izvor pitke vode za oko 1,5 milijuna stanovnika Beiruta i okolice.

Istraživanja su nastavljena u ekspedicijama 1873. i 1874. godine, kada su W. J. Maxwell i H. G. Huxley, inženjeri beirutskog vodovoda, i velečasni Daniel Bliss ušli oko 1060 metara da-

leko u špilju. Zanimljiva priča iz tih vremena kaže da su oni, zajedno s ostalim sudionicima ekspedicije, na jedan papir napisali svoja imena i godinu ekspedicije te tu poruku zapečatili u bocu koju su stavili na vrh jednog stalagmita. Boca je od tada prekrivena sigovinom no još uvijek je na istome mjestu. Između 1892. i 1940. u Jeiti su istraživali uglavnom Amerikanci, Englezi i Francuzi, a nakon toga istraživanja su preuzeli Libanonci. U tome je trenutku duljina istraženog dijela špilje dosegla oko 1750 metara.

Prvi libanonski speleolog, Lionel Ghorra, osnovao je 1951. godine Libanonski speleološki klub, pa su istraživanja intenzivirana, a Jeita je dosegla ukupnu duljinu od skoro 9 kilometara. Za javnost je 1958. godine otvorena donja etaža, dok je gornja, koja je zapravo fosilni dio špilje, u tom trenutku bila tek otkrivena. Umjetni ulaz, tunel u gornju Jeitu, otvoren je 1969., što je proslavljeno nizom kulturnih događaja, uglavnom koncerata.

Zadnja važna epizoda odigrala se tijekom libanonskoga građanskog rata kada su objekti služili kao skladišta oružja pa su za javnost bili zatvoreni od 1978. do 1995. godine.

## Indija i Sikkim - putovanje prožeto mirisom začina

Usporedimo li Hrvatsku i Indiju dobit ćemo sljedeće podatke...

Indija: površinom sedma u svijetu (3.287.590 km<sup>2</sup>), druga najmnogoljudnija zemlja (1.095.351.995), gustoća naseljenosti 333,2 st/km<sup>2</sup>, jezici hindi, engleski i još 21 nacionalni jezik, sastoji se od 28 saveznih država, a indijski gradovi su najmnogoljudniji gradovi na svijetu: Bombay 13 milijuna, Delhi 10 milijuna stanovnika (sa širom okolicom 21 milijun)...

Hrvatska: površinom 123. zemlja u svijetu (56.542 km<sup>2</sup> + 31.067 km<sup>2</sup>), 117. po broju stanovnika (4.437.460), gustoća naseljenosti 78,5 st/km<sup>2</sup>, jezik hrvatski, 21 županija, Zagreb 779.145, Split 188.694 stanovnika.

E, pa, u daljnjem ćete tekstu pročitati kako smo se nas dvoje snašli u državi čiji glavni grad ima duplo više stanovnika nego čitava naša državnica...

Jedina je stvar za kojom žalim što je tijekom posjete fotografiranje bilo potpuno zabranjeno, i to pod prijetnjom oduzimanja fotoaparata, a zbog nekog razloga bili su vrlo uvjerljivi u svojim upozorenjima. Fotografiranje je dozvoljeno samo izvan špilja, u okolici, koja je zamišljena kao park s raznim obiteljskim sadržajima. Imaju čak i mali zoološki vrt. Istina, u njemu prevladavaju uglavnom domaće životinje, no za djecu je sigurno zanimljiv. Zatim je tu na obronku gradića s kućicama visine 20-30 cm, a nedaleko od kućica nalazi se i jedna impozantna skulptura: bradati čovjek, div zapravo. Zove se »Čuvar vremena«, no mene je najviše podsjećao na Regoča.

Ako vas put ikad nanese u taj dio svijeta, nikako nemojte propustiti Jeitu. A ja, ja se nadam da ću Libanon posjetiti još koji put, i to u društvu hrvatskih speleologa. Ali ne samo zbog Jeite. Libanon je zemlja s razvijenom speleološkom kulturom i tradicijom. Na žalost, tada nisam ostvario nikakve kontakte sa speleolozima, no pogled na web stranicu Libanonskog speleološkog kluba (<http://speleo.org.lb/new/index.php>) otkriva da je to društvo po načinu funkcioniranja i aktivnostima gotovo bratsko »Željezničaru«.

Robert Rosić



Na Goeche La (5000 m)

guraju i stalno trube (na većini automobila niti nema retrovizora), voze u suprotnim smjerovima... Ulazimo u središte Delhija. Ljudi spavaju po ulicama, na klupama, u »kućama« od kartona i ostalog smeća, po rikšama, ispod kamiona; kraj ljudi spavaju psi, na trgovima su se smjestile krave, a naokolo tone smeća. Ušli smo u hotel koji smo odabrali na internetu, a ispred recepcije na podu spavaju zagrljena dva dečka i još nekoliko ljudi. Soba prljava, mala, s golemim ventilatorom na stropu, po zidu protrči ponekad neki žohar, a WC... Dovoljno za prvih sat vremena u Delhiju.

Sljedeće jutro hrabro izlazimo iz hotela s namjerom da se malo raspitamo za trekking u Sikkimu na koji smo htjeli ići. Ipak, na nama piše »prvi put u Indiji« te nas svi oblijeću s ponudama za pomoć, različitim glupostima koje bismo morali kupiti, prilaze nam prosjaci, bezbroj ponuda za prijevoz... Uliječemo u neku agenciju da se riješimo svih tih ljudi i pitamo kako naći Sikkim House. Nude nam prijevoz za 250 rupija, što, naravno, prihvaćamo kako bismo se riješili svih tih ljudi naokolo (inače bismo za taj put trebali platiti 60-ak rupija). Prevareni smo, ali ćemo sljedeći put biti oprezniji. Provodimo dan u razgledavanju grada i njegovih znamenitosti (Red Fort, Purana Qila, India Gate) te privikavanju da svi na ulici stalno gledaju u tebe. Kao da stojiš na Trgu bana Jelačića i cijeli trg gleda samo u tebe.

## Raipur

Sljedeći dan avionom putujemo u Raipur, glavni grad indijske države Chhattisgarh. Tamo nas

dočekuje Jayant Biswas, njegova obitelj i prijatelji. Jayant je predsjednik National Cave Research and Protection Organization, India (CARPO). Našli smo ga i s njim uspostavili vezu preko internet stranice [www.cave-biology.org](http://www.cave-biology.org) koju je osnovao, kako bi špilje i njihovu faunu približio svojim sunarodnjacima, a indijske špilje približio (bio)speleolozima iz cijelog svijeta. S njim smo proveli šest dana tijekom kojih nam je pokazao prirodne ljepote okolice Raipura a na dva dana smo otputovali u tristotinjak kilometara udaljen Jagdalpur, pokrajina Bastard, da posjetimo nekoliko špilja.

Prije svega Jayant je bio izuzetno sretan i ponosan što dvoje Europljana dolazi u posjet baš njemu. Morali smo se upoznati s cijelom njegovom obitelji (samo ih u njegovoj kući živi desetero jer tamo djeca sa svojim obiteljima i dalje žive s roditeljima u istoj kući) i prijateljima. Svi su bili izuzetno počašćeni našim dolaskom, a s obzirom na to da to područje nije baš turistički posjećeno možete zamisliti kakvo smo zanimanje izazivali. Jayant nas je odveo vidjeti dva prekrasna slapa u blizini Raipura, koja su za njih sveta mjesta a kraj njih se nalaze i svetišta. Budući da za takva mjesta turisti uopće ne znaju, opet smo izazivali veliko zanimanje. Zanimljivo je da je tamo zabranjeno fotografiranje, možeš jedino platiti 30 rupija te dati svoj fotoaparata da te s njime slikaju, i to samo jednu fotografiju. Ali nekako smo se ipak dogovorili.

U Jagdalpur smo otputovali autobusom, a tamo smo unajmili taksi za putovanje do Nacionalnog parka Kanger Valley i špilja koje se u njemu nalaze. Bili smo oduševljeni što u busu osim sjedala postoje i kreveti na kojima možeš spavati te da smo srećom mi na njima. No ipak to nije dugo potrajalo. U 2.45 u noći, u nekoj totalnoj zabiti s jednom kućom, svi počinju izlaziti iz autobusa. Nitko ne zna engleski i nemamo pojma što se događa. Jayant nam samo pokazuje neka i mi izademo i uzmemo svoje stvari. Zatim se trpamo u drugi bus te dobivamo zadnja sjedala kraj nekog čovjeka koji stalno pljuje kroz prozor i prilično smrdi. Nakon kratke vožnje opet mijenjamo sjedala. Sljedeći dan nam Jayant objašnjava da naš bus nije bio napunjen pa su nas zato prerasporedili po drugim busovima. Da smo bili bez njega vjerojatno bismo ostali u toj zabiti sami i zbunjeni.



Slapovi u Kanger Valley National Parku

U Jagdalpur smo stigli rano ujutro i pokušali pronaći hotel. U prvom su nas odbili jer nisu vjerovali da smo oženjeni, ali je u drugom hotelu priča prošla. Isti dan smo posjetili ravnatelja Nacionalnog parka te dobili dozvolu za posjet. Taj se park inače otvara tek 1. studenog, ali s obzirom na to da Jayant često posjećuje špilje u sklopu parka, ipak smo dobili dozvolu. Park je osnovan razmjerno nedavno (1982. g.). Iznimno je bogat prekrasnim rijekama, slapovima i špiljama a u njemu su zabilježene i brojne zanimljive životinje, npr. leopardi, tigrovi, krokodili, kobre, pitoni, hijene, vukovi, mungosi, a posebno su ponosni na špiljsku ribicu *Nemacheilus evezardi*. Iako je Park zapravo dio prašume, autom se može doći skoro do samih ulaza u špilje. Prilikom posjeta špiljama bio je uz nas, osim Jayanta, i vodič iz Parka koji nije niti pričao niti razumio engleski, pa je samo hodao iza nas. Taj smo dan posjetili dvije špilje: Kotumsar Cave i Green Chamber Cave.

## Kotumsar Cave i druge špilje

Ulaz u Kotumsar Cave zaštićen je rešetkama, što donekle onemogućava ulaz u špilju. To je inače biološki najbolje istražena špilja u Indiji i, prema onome što smo pronašli na internetu, najpoznatija indijska špilja. Od vrsta koje su tamo zabilježene, tijekom našeg kratkoga posjeta vidjeli smo špiljsku ribu *Nemacheilus evezardi* Day 1872, u različitim stupnjevima depigmentacije i redukcije očiju, žabu *Hyrophylax malabaricus* Tschudi 1838, pauka *Heteropoda venatoria* Linnaeus 1767, te vrste *Kempiola shankari*, *Armadillidium sp.* *Opeas sp.* Špilja je duljine 660 m, a sastoji se od glavnog kanala i više uzastopnih prostranih dvorana. Brda u kojima se nalaze ove špilje građena su od vapnenca koji je star oko 2,5 milijarde godina. Tip stijena koji tamo prevladava ljudi nazivaju Kanger stone. Na mjestima rasjeda nastali su špiljski ukrasi, stalaktiti i stalagmiti, kojima se znanstvenici danas koriste za rekonstrukciju paleomonsuna. U jednoj od dvorana napravljeno je svetište te ljudi tamo

često hodočaste i pritom unose hranu (kokos) i različite predmete kao dar bogovima. To rade zato što stalagmiti hinduistima predstavljaju božicu Shivu Lingu pa tako brojne špilje imaju religijsko značenje. Budući da Indijci nisu naviknuti na sustavno odlaganje smeća nije čudno da po špilji vidite različite papiriće i drugo smeće razbacano uokolo. Stoga česti posjetitelji, tj. sve razvijeniji religijski turizam, uzrokuje nakupljanje smeća u špiljama i ugrožavanje njihovog ekosustava. To je jedan od problema koji pokušava riješiti Jayantova organizacija.

Green Chamber Cave je udaljena pedesetak metara zračne linije, a u nju smo ušli samo na nekoliko minuta. Taj smo dan posjetili i slapove Tirathgarh Falls, koji se također nalaze na području Parka. Park smo morali napustiti do 3 sata jer je to nestabilno područje s teroristima koji se bore protiv indijske vlasti. Nismo baš razumjeli zašto bi nas više ugrožavali poslije 3 sata, ali nismo puno pitali.

Sljedeći smo dan posjetili Dandak Cave. Jayant nam je sa strepnjom rekao da do te špilje vodi stubište, točnije čak 450 stuba te nam je kupio puno čipsa, ostalih grickalica i banana jer ćemo sigurno biti umorni. Nije baš bio sretan što stubište na nas nije puno utjecalo. Dandak Cave je dužine 362 m; sastoji se od dvije velike

dvorane između kojih vodi niski prolaz kroz koji se mora puzati. Prema Jayantu, geološki je izuzetno, a biološki malo zanimljiva. Budući da se i tu temperatura, kao i u ostalim špiljama, kretala oko 25°C bili smo pomalo skeptični u pogledu te tvrdnje. Jayant je zamolio Luku da mu pokaže kako bi mogao topografski snimiti tu špilju, ali čim je shvatio da za taj posao treba više od dva-desetak minuta, odustao je.

Osim što su špilje geološki i biološki zanimljive, u njima su nađeni ostatci kontroliranih ognjišta, sjemenke kultiviranih biljaka i drugi dokazi ljudskoga boravka. Analizom biljaka i sjemenki došlo se do podatka da su ljudi tamo živjeli 7000 godina pr. Kr.

### Speleologija u Indiji

Tako smo završili naš špiljarski dio puta u Indiju. Mi smo, nažalost, samo posjetili špilje i nismo istraživali nove kako je prvotno bilo dogovoreno, većinom zbog toga što smo imali premalo vremena, ali i zbog toga što špiljarenje navodno nije za cure, nego za kršne momke kao što je Luka (on je bio viši i jači od 99% Indijaca koje smo vidjeli). Ipak smo, osim kratkih posjeta tim špiljama, kroz razgovore s Jayantom stekli uvid u sadašnje stanje speleologije u Indiji te u probleme s kojima se susreću, od toga da špilje i

špiljska fauna uopće nisu zaštićeni, tako da bilo kakve materijale može skupiti svatko kad god poželi, pa do toga da se mnoge špilje pretvaraju u svetišta pa se tako zagađuju. Stoga on pokušava osvijestiti Indijce o značenju i posebnosti špilja te o potrebi da se zaštite. Jayant nam je kod prvoga internetskog kontakta rekao da dolazimo u pogrešno vrijeme jer je speleološki najzanimljivija indijska država Meghalaya u to doba pod utjecajem monsuna zbog čega je razina voda u špiljama previsoka.

U državi Meghalayi dosad je zabilježeno oko 1100 špilja te se tamo nalazi trenutno najdulja špilja indijskog potkontinenta Krem Liat Prah, koja zasad ima 25 km. Osim Jayanta postoji još nekoliko Indijaca koji se bave (bio)speleologijom, a dosad su sva speleološka istraživanja u Indiji vodile strane ekspedicije, najviše iz Engleske, Njemačke i Italije. Herbert Daniel Gebauer je najzaslužnija osoba za otkrivanje Indije kao zanimljive speleološke destinacije; u Indiju dolazi istraživati već tridesetak godina. Osim Meghalayje, koja je najzanimljivija, i u ostalim indijskim državama postoje brojni speleološki objekti. Većina ih je od velike religijske i povijesne važnosti, jer su uređene kao hramovi, npr. špilje Ellora, Ajanta, Udaygiri, Barabar...

I na području države Chhattisgarh postoje još brojni neistraženi speleološki objekti i naš je domaćin jako zainteresiran za daljnja istraživanja i za jednu pravu hrvatsku speleološku ekspediciju u Indiju. Živi bili pa vidjeli!

### Sikkim i Kancendzonga National Park

Vratili smo se u Raipur te vlakom krenuli za Kolkatu (Calcuttu), gdje smo u prolazu malo razgledali grad, doživjeli najveću sparinu u životu i krenuli opet vlakom za New Jaipalguri. Tamo smo uzeli shared jeep i putovali 90-ak kilometara i za tri i pol sata stigli do Darjeelingu, mjesta poznatog po najboljim čajevima na svijetu. Inače to nije bio rekord u sporom putovanju jer smo iz Gangtoka, glavnog grada Sikkima, putovali u selo Yuksom, odakle smo kretali na trekking, 6 sati, a udaljenost je jedva 110 km. Prije odlaska u Sikkim, proveli smo nekoliko dana u Darjeelingu, gdje smo morali dobiti dozvolu za ulazak u Sikkim. Dozvola traje 15 dana, a u posebnim uvjetima može se produžiti još 15 dana.

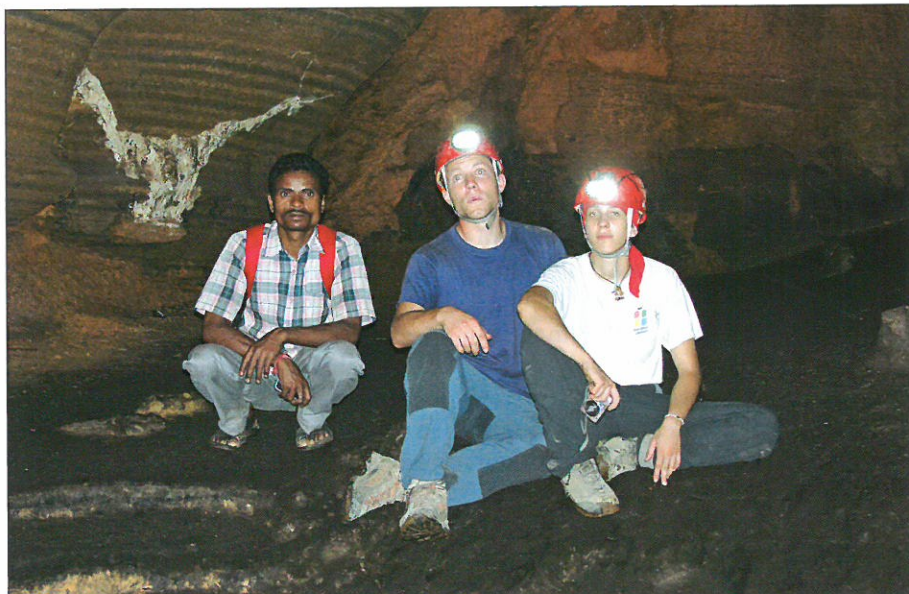


Sveto mjesto u špilji Kotumsar

Nakon odlaska iz Sikkima, ne smije ga se ponovno posjetiti najmanje tri mjeseca. Razlog tome je što Sikkim graniči s Kinom (Tibetom), Nepalom i Butanom i zbog toga osjetljiva zona. Do 1975. bio je zasebno kraljevstvo, prilično zatvoreno za strance. Danas su zbog razvoja turizma otvoreni prema strancima, no ipak zahtijevaju dosta dozvola. I za trekking smo morali vaditi posebnu dozvolu, a ona se može dobiti samo ako si s nekom agencijom već dogovorio trekking.

Dakle, nakon nekoliko dana u Darjeelingu otišli smo u Gangtok po dozvolu za trekking te stigli u selo Yuksom, ishodište za trekking. Na trekkingu smo bili sedam dana, prešli oko 100 kilometara, popeli se na visinu od skoro 5000 metara, na prijekoju Goeche La ispod vrha Kancendzonga (8586 m) te igrali cricket na 4000 metara. Nitko ne zna točnu visinu spomenutog prijekoju, svugdje su nam rekli drugačije: 4940 m, 4942 m, 4980 m, 5000 m i 5040 m?! Nama se dakako najviše sviđa ova zadnja brojka...

Uživali smo u čarima Istočne Himalaje i trećeg vrha na svijetu. U ekipi smo imali vodiča, kuhara, pomoćnika kuhara, nosača, vodiča jakova i dva jaka, i sve to za samo nas dvoje. Dakako da je za to onda trebalo i izdvojiti 35 dolara po danu po osobi. Naša nas je ekipa oslovljavala sa Sir i Miss, nisu htjeli jesti s nama nego tek kad mi pojedemo i trebali smo se potpuno osloniti na njihovo iskustvo i mudrost... a nisu baš djelovali jako bistro. Postavili bi šator na mjestu gdje najviše puše vjetar i još k tome ga okrenuli najvišom površinom prema vjetru, ruksake bi okretali naopačke pa ih tako nosili, u početku su nam stvari pokisle jer nisu bile dobro



S Jayantom Biswasom u špilji Kotumsar



Zavjesa u špilji Dandak

pokrivene... I uz to su nas upozoravali neka im kažemo ako što nije u redu ili ako nas što zabolji jer oni će to riješiti!? Uz našu zalihu svakoja-kih lijekova, čisto sumnjam da bi indijski lijekovi bili nešto uspješniji, a naš vodič sposobniji za prvu pomoć. Posebno je bilo čudno što su nam sve nosili, kuhali i govorili da se paziš te gdje bi i kako trebao hodati. Jednom turistu koji je išao istodobno s nama čak su i krevet radili. Trebalo je stati kad ti oni kažu da staneš jer oni najbolje znaju kad se ti trebaš odmoriti, trebao bi hodati tempom koji ti oni odrede, makar tebi možda ne odgovara, no nakon male rasprave ipak smo se nekako dogovorili.

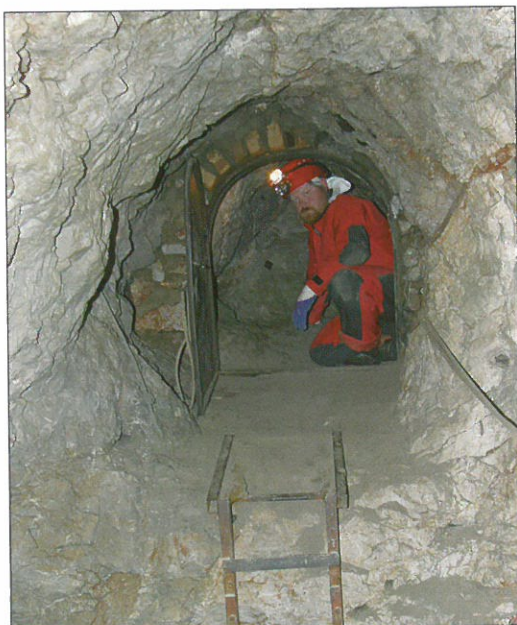
Nakon trekkinga opet smo otišli u Darjeeling pa vlakom za Delhi. Taj put od oko 1400 km trajao je 33 sata. U Delhiju smo proveli još jedan dan čekajući avion te smo se smijali koliko nam se taj grad tada pričinio pitomijim i koliko smo se zapravo priviknuli na Indiju. No ipak smo jedva čekali vratiti se u Hrvatsku, uživati u našoj hrani, našim začinima, našim čistim špiljama i zemlji.

Inga Patarčić i Luka Mudronja

## Posjet špilji Lamprechtsofen u Austriji

Na poziv naših prijatelja speleologa iz Salzburga ponovno smo, od 27. veljače do 1. ožujka 2009., posjetili špilju Lamprechtsofen u Austriji. Prvi puta smo u njoj bili 2005. i o tome opširno pisali (Speleolog, god. 53, za 2005, str. 70-73). Špilja je dio špiljsko-jamskog sustava najdubljeg na svijetu, a sastoji se od špilje Lamprechtsofen (ulaz u dolini Lofer na nadmorskoj visini od 664 m) i jame Vogel (ulaz na brdu Leogangeru na nadmorskoj visini 2296 m). Vertikalna udaljenost njihovih ulaza je 1632 m, a horizontalna 5 km, ali je splet kanala između tih ulaza dug 50,5 km (za sada). Istraživanje špilje započelo je još 1562., a jame sredinom prošlog stoljeća. Spoj špilje i jame ostvaren je tek 1991.

Da bi se olakšalo istraživanje špilje, austrijski su speleolozi njezine ulazne dijelove opremili raznim pomagalicama kako bi što brže i lakše došli do dijelova špilje koje treba istraživati. Zbog toga su ugradili mnogo klinova za nogostupe i rukohvate, sajle za prečnice, mostiće s rukohvatima,



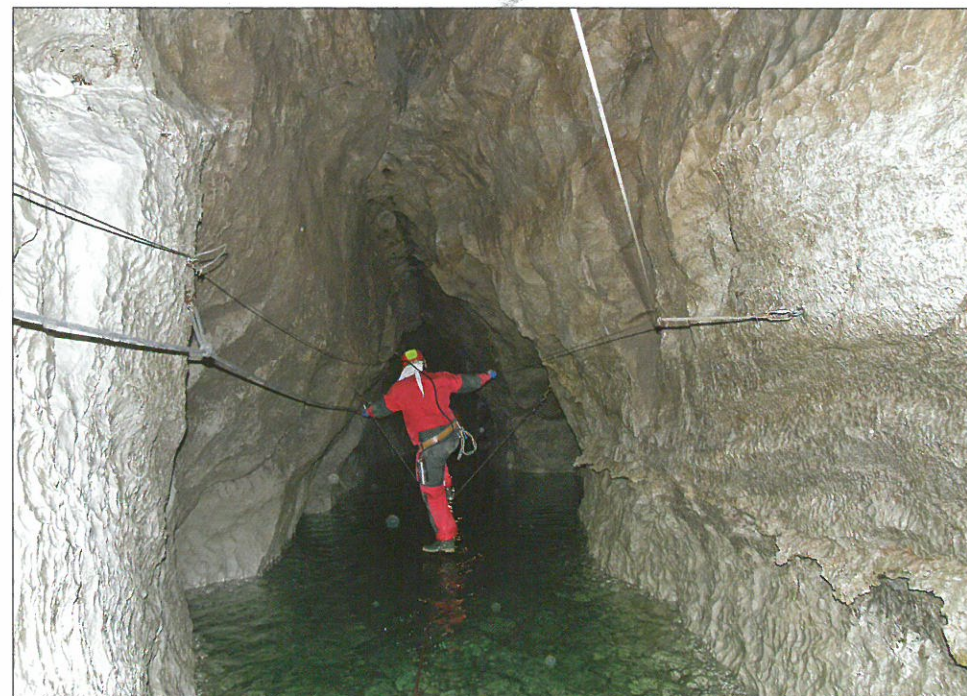
Jedan od prolaza u špilji Lamprechrsofen

čvrste čelične ljestve, ali i «žičare» (čelične sajle razapete iznad provalija ili jezera, koje služe kao mostovi). Takvih pomagala ima u dužini od nekoliko kilometara od ulaza i zbog njih taj dio špilje najviše posjećuju speleolozi, jer njihovo korištenje, iako nije bezazleno, predstavlja pravi užitak.

Naša se grupa sastojala od 10 članova: Milivoj Uroić, Josip Dadić, Danko i Tin Cvitković, Zoran Bolonić, Tomislav Uzun, Damir Lovretić, Goran i Nikolina Premrl i Vlado Božić, a u Austriju smo doputovali u jednom kombiju i jednom privatnom autu. U petak navečer došli smo u Salzburg, u dvorac Hellbrunn, gdje u bivšoj konjušnici naši kolege speleolozi imaju svoje prostorije. Dočekao nas je naš prijatelj Walter Klappacher s jednim svojim kolegom, pokazao nam prostorije i upoznao s programom posjeta špilji. U tim smo prostorijama prenoćili (na podu, u svojim vrećama). Kako nitko od Austrijanaca nije mogao ići s nama, dobili smo ključ njihovog Speleološkog doma u dolini Lofer (svega stotinjak metara od špilje) i u subotu ujutro se uputili tamo.



Lamprechtsofen je pretežito vertikalni objekt



Hod po žici

Nakon što smo se u domu smjestili i opremili, posjetili smo špilju do tzv. Plaže, oko 3,5 kilometra od ulaza. U špilji smo sreli još dvije njemačke ekipe, od kojih se jedna već vraćala, jer se jedna njihova članica ozlijedila, pa su joj

pomagali izaći, a druga je ekipa fotografirala po špilji. U špilji smo bili od podneva do navečer. Prenoćili smo u domu i sutradan, nakon što smo organizirali predaju ključa od doma kolegama u Salzburg, vratili se kući. Vlado Božić

## Posjet Munižabi

Munižabu nije potrebno posebno predstavljati našim čitateljima. Spomenut ću tek da se nalazi u masivu Crnopca, speleozima poznatom kao raju za speleološka istraživanja, te da se u njoj nalazi jedan od najvećih podzemnih prostora u Hrvatskoj.

Ponukani znatiželjom, divljenjem i željom za avanturom, Bernard Bregar-Berni, Ivan Mišur-Ivo i ja, Marko Budić-Tesla, dogovorili smo se da ćemo posjetiti Munižabu. Teren je trajao pet dana, od ponedjeljka 6. do petka 10. travnja 2009. U ponedjeljak smo na parkiralište blizu jame Kita Gačešina stigli u kasnim noćnim satima i tamo prespavali. Rano ujutro sortirali smo i pakirali opremu u transportne vreće i po-

podne uz ponešto improviziranja i traženja pravog puta došli do Munižabe. Lokacija početnog sidrišta bila je dobrih sat i pol vremena strogo čuvana tajna, ali smo ga ipak uspjeli pronaći. Ulazak u jamu započeo je predvečer. Berni je postavljao, ja sam slijedio, a Ivo je išao zadnji. Iako se radilo o spuštanju, svatko tko je bio u sličnoj prilici znat će da nam s četiri transportne vreće po čovjeku nije bilo lako. Zahvaljujući iscrpnim opisima i detaljnim nacrtima, koje su nam ustupili Bakšići, nismo se puno gubili od dna glavne vertikale do bivka u Velikom kanjonu. Iscrpljeni dvostrukim transportom opreme od vertikale do bivka, konačno smo legli u tople vreće (u srijedu) oko tri sata u noći.



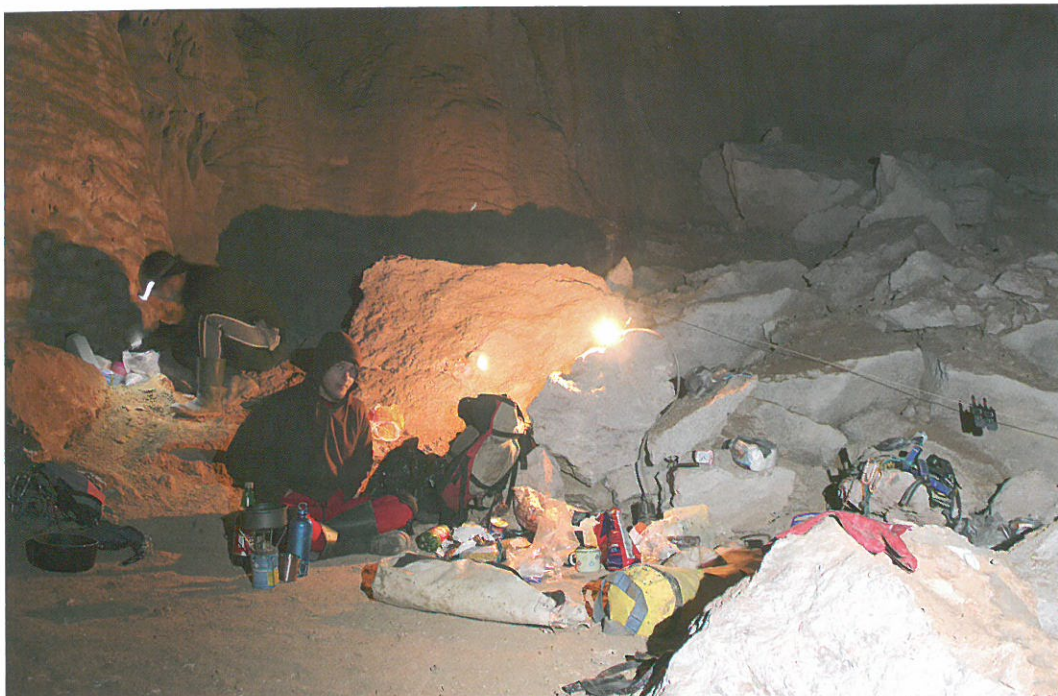
Velika sjena - mali čovjek

Marko Budić



Veliki saljev u Munižabi

Marko Budić



Marko Budić

Podzemni logor u Munižabi

Nakon buđenja i nezaobilazne jutarnje kave dogovorili smo se da ćemo se spustiti na samo dno i tamo nacrtati kratak kanal od dna Završne dvorane do najniže točke u Munižabi. I ovaj put smo, kao i na ulazu, imali poteškoća s nalaženjem sidrišta jer je prostor toliko velik da je nešto malo poput spita gotovo nemoguće vidjeti. Nakon silaska na dno dvorane dogovorili smo se da će Ivo crtati, a mi ćemo mu pomagati i mjeriti. Zbog dužeg crtanja Berniju je postalo poprilično hladno pa smo se brzo slikali na karijeri (-437 m) i krenuli prema bivku. U bivak smo opet stigli poslije ponoći. Berni se grijao u astro-foliji, a Ivo i ja smo skuhalo specijalitet kuće za večeru (tjestenina s umakom od špeka, paradajza i luka - prava poslastica). Sljedeći dan smo na moje nagovaranje potrošili samo na fotografiranje. Dečki me zbog toga nisu pretjerano voljeli, ali su mi na kraju ipak oprostili. Njihov je jedini zadatak bio trčati okolo s fleševima i okidati na moj znak. Vjerujte, u prostoru poput Munižabe to nije bio nimalo lak zadatak. Ipak, kad sagledam sve, cukanje torbe fotoaparata i stativa nije bilo uzalud.

Petak je bio dan izlaska. Ujutro smo se čudom čudili kako je sve brzo prošlo. Što je pakiranje transportnih vreća bilo bliže kraju, mi smo bili sve veseliji ustanovivši da se njihov broj i težina višestruko smanjio. Pozdravili smo se s bivkom, ostavili budućim posjetiteljima jednu malu »vekericu« i zaputili se prema ulaznoj vertikali. Ovaj put sam ja penjao prvi, Berni je slijedio, a Ivo je raspremao. Otprilike na pola vertikale okupili smo se na siparu kako jedni na druge ne bismo bacali kamenje. Ivo je, jak kakav je, uspio pri odvijanju jednog spita slomiti vijak. Izlazak je trajao malo više od tri sata, što je bilo gotovo u pola kraće od ulaska. Malo odmora, izvlačenje užeta i krenuli smo prema parkiralištu s kojeg smo startali prije četiri dana. Tamo su nas slučajno dočekali naši prijatelji iz SO-a PDS Velebit koji su se spremali za ulazak u Kitu Gaćešinu. Onako zmazani, presvučeni u čistu i mirisavu robu, Ivo i ja smo krenuli prema Zagrebu, a Berni je produžio boravak zbog neke druge jame, jedne od stotina rupa u »švicarskom siru« zvanom Crnopac.

Marko Budić

## Slobodnim stilom kroz PVC sifon

Trebao je to biti jedan razmjerno normalan izlet u Veternicu. Za taj vikend 16. svibnja 2009. nije bila planirana nikakva akcija izvan Zagreba, a već smo neko vrijeme raspravljali o »Prvom desnom«. Dogovor je brzo pao - idemo onda tamo. Ekipa uglavnom mlada i entuzijastična: Ruder Novak, Marko Budić, Bernard Bregar, Zvonka Gverić i Robert Rosić. Dok smo planirali akciju, u društvu je bilo svega nekoliko ljudi koji su, navodno, već prije bili u Prvom desnom, pa su nam lijepo objasnili »što-gdje-i-kako«. Vrlo brzo se pokazalo da nemamo dovoljno neoprena za sve. Naime, da bi stigli do Prvog desnog moramo proći kroz PVC sifon. Ali zar da nas takva sitnica spriječi u naumu? Naravno da ne! Kupaće gaće sigurno svi imamo, ljetu se bliži, pa zašto da ne otvorimo sezonu kupanja?

Pred Odsjekom smo se okupili oko 9 ujutro. Klupskim kombijem smo krenuli put Veternice, a usput smo svratili do Konzuma po buncek, pečeno pile i nešto piva. Do 10 sati smo već do lakata bili masni od bunceka. Kad smo stigli do

Veternice tamo je bila veća skupina ljudi u obilasku. Spremili smo se, malo paradržali i pravili se važni pred turistima i oko 11 sati krenuli unutra. Zvonka i ja bili smo u Veternici samo na prvom školskom izletu, i to do Pakla, pa nismo imali baš najbolju predodžbu o tome što nas čeka.

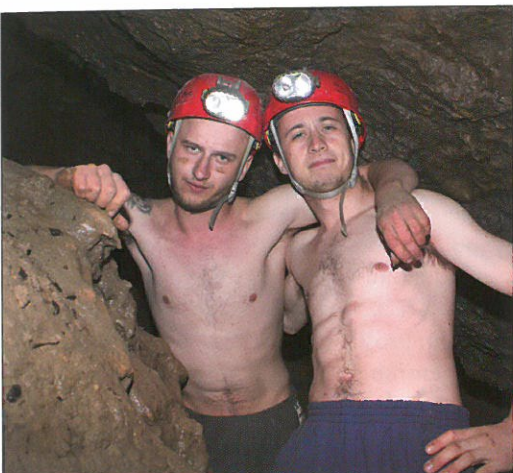
O dolasku do PVC sifona nema se nešto posebno za reći. Većina zagrebačkih speleologa tim je putem prošla mnogo puta. Tu i tamo koji odmor, pentranje po Viktorijinom i ostalim slapovima, naslikavanje (Marko je isprobavao novi foto aparat) i već smo tamo. Voda nije bila posebno visoka, no u prostorima oko sifona puhao je prilično jak vjetar. Gornji dio sifona nije bio potopljen i bilo je bar 20-ak centimetara slobodnog prostora. Nije bilo druge nego krenuti.

Skinuli smo se, namazali mlijekom za sunčanje i jedan po jedan krenuli. Prvi je prošao Marko kako bi mogao slikati nas ostale. Plan je bio da onaj koji prolazi doda odjeću i ostale stvari u transportnim vrećama ovome koji je prošao neposredno prije. Stilova prolaza bilo je svaka-



Marko Budić

Robert Rosić na izlazu iz PVC sifona



Berni i Marko zadovoljni nakon izlaska iz PVC sifona

kvih. Plivalo se kraul, prsno, a bogami se i ronilo na dah. Sam prolazak kroz vodu i nije tako strašan. Da je hladno, hladno je, ali uzbuđenje i adrenalin čine svoje. Zapravo, čim izidete iz te hladne vode postane vam jako toplo. Vjerojatno to ima veze s cirkulacijom. Po meni, najgo-

ri je dio u svemu tome bio bosonogo stajanje u vodi i dodavanje stvari. Na drugoj strani smo se posušili, obukli, »pobrinuli« za ono pečeno pile iz Konzuma i Željezničarskim kanalom krenuli dalje. Kanal je postajao sve uži i kroz neko vrijeme se pokazalo da nas od Prvog desnog ipak dijeli još jedna prepreka - Frankenštajnov rov koji je bio potopljen.

Kolege koje su nam pomagali u planiranju nešto su krivo zapamtili pa se ispostavilo da niti oni prije zapravo nisu bili u Prvom desnom. No nije fer njih okrivljavati, mogli smo uzeti nacrt Veternice i dobro proučiti kuda idemo. No, što je tu je, za još jedno kupanje nismo bili spremni, a u kanalu niti nema mjesta za presvlačenje. Morali smo natrag. Put natrag kroz PVC sifon trajao je ovaj put malo duže pošto smo znali koliko je voda hladna, pa smo se malo nećkali pri prolasku, ali obavili smo i to. Oko 23 sata konačno smo izašli iz Veternice.

Do »Prvog desnog« na žalost nismo stigli. No uvijek postoji sljedeći put. A i bit ćemo pametniji pa ponijeti neoprenska odijela.

Robert Rosić

# IZVJEŠTAJI

## Tajnički izvještaj SO-a HPD »Željezničar« za 2009. godinu

U 2009. godini održana su u prostorijama Odsjeka 33 sastanka na kojima je prosječno sudjelovalo po 20 članova. Godišnju članarinu uplatilo je 55 članova. Na godišnjoj skupštini održanoj u veljači 2009. glasanjem je izabrano novo vodstvo Odsjeka, koje sačinjavaju: pročelnik - Stipe Tutiš, tajnik - Josip Dadić, oružar - Bernard Bregar, bibliotekarka - Mea Bombardelli, arhivar - Milivoj Uročić i urednik časopisa Speleolog - Vlado Božić.

U 2009. godini izašao je novi, 56. broj Speleologa, s mnoštvom zanimljivog speleološkog sadržaja. Važno je napomenuti da Odsjek ima novodizajnirane web stranice koje potpuno odgovaraju potrebama oglašavanja i informiranja te kvalitetom sadržaja doprinose speleologiji u Hrvatskoj i svijetu; uređuje ih Robert Rosić.

### Najvažnija istraživanja

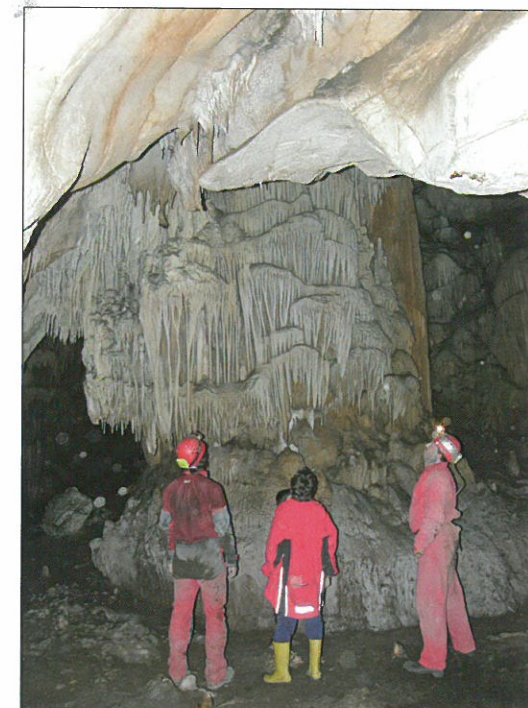
Najvažnija istraživanja bila su vezana za Crnopac. Od 25. srpnja do 1. kolovoza održan je speleološki logor na Crnopcu na kojem su sudjelovala ukupno 24 speleologa iz četiri speleološke udruge: SO HPD Željezničar, SU Estavela, SU Spelunka i SK Ozren Lukić. Logor su zajednički vodili Stipe Tutiš i Dalibor Jirkal. Osnovni cilj bio je topografski snimiti istraženi dio pronađenih jama i pronaći nove dijelove jame M. labudova. Uz ovaj kapitalni objekt, nastavljeno je rekognosciranje terena, topografsko snimanje i katastriranje istraženih objekata. Ukupno je istraživano 9 objekata, a nacrtano je ukupno 540 novih metara jamskih kanala. Svakako, najznačajniji rezultat su novootkriveni horizontalni i vertikalni dijelovi jame M. labudova na dubini od 300-350 metara.

Od 4. do 11. listopada nastavljena su, u suradnji sa članovima SU-a Spelunka, SU-a Estavela i SK-a Had istraživanja na Crnopcu, pri čemu je istraživanje jame M. Labudova zastalo na 460 m dubine. Objekt je veoma važan za speleološka istraživanja na Crnopcu jer se na toj dubini pruža u svim smjerovima pa je istraživanje tek počelo.

Od posebno važnih rezultata treba istaknuti pronalazak spoja jame Draženova pihaljka s jamom Kita Gačešina. Objekt je pronađen na ljetnom logoru a u ponovljenom istraživanju u listopadu sudjelovali su članovi SO-a HPD »Željezničar«, SO-a Sv. Mihovil i SU-a »Estavela«.

Osim navedena dva iznimno važna objekta, na ljetnom logoru istražene su i topografski snimljene i jame Iš (105 m), Čokolino (73 m), Oro žene (47 m), Zrće (37 m), Oro muškarci (14 m) i Špajza iza kamena (12 m). Rekognoscirani su novi objekti, a mnogi otprije poznati označeni su pločicama i dodani u speleološki katastar.

Godine 2009. više puta je istraživana ponor Sušik u kojem je topografski snimljen glavni kanal te se pristupilo istraživanju novopronađenih bočnih kanala. S obzirom na perspektivu pronađenih dijelova, i u 2010. godini očekujemo nove značajne rezultate.



Speleolozi u Velikoj Tutićevoj ili Velikoj Čelinki